

DUYUSAL TARİH MANİFESTOSU

MARK M. SMITH

ÇEVİREN

ZEYNEP DÖRTOK ABACI

İBRAHİM YUSUF KARAGÖZ

ZEYNEP DÖRTOK ABACI

Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü öğretim üyesidir. Erken modern Osmanlı sosyal ve hukuk tarihi, kölelik ve bağımlılık ilişkileri, duyular tarihi ve sosyal ağ analizi üzerine çalışmalarını sürdürmektedir. 2022-2023 yıllarında Bonn Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur.

Başlıca eserleri

Zeynep Dörtok Abacı, Fırat Yaşa, “‘The Nose Never Makes a Mistake’: Smell and Belonging in Early Modern Ottoman Society”, *Positions and Possessions Belonging in the Early Modern Ottoman Empire*, eds. Veruschka Wagner, Fırat Yaşa, Göttingen: Brill Academic, 2026: 109-128. Zeynep Dörtok Abacı, “An Ill-Behaved, Illegitimate Son and a Tatting, Restless Soul: The Suicide Attempts of Deli Şaban”, *The Other Faces of the Empire Ordinary Lives Against Social Order and Hierarchy*, ed. Fırat Yaşa, İstanbul: Koç University Press, 2022: 71-94. Zeynep Dörtok Abacı, A. Boğaç Ergene, “False Witnessing: Theory and Practice in the Premodern Ottoman Empire”, *Journal of Islamic Studies*, 36, 2025: 406-444. Zeynep Dörtok Abacı, Jun Akiba, Metin Coşgel, A. Boğaç Ergene, “Judiciary and Wealth in the Ottoman Empire, 1689-1843”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 66/1-2, 2023: 43-84. Zeynep Dörtok Abacı, A. Boğaç Ergene, “The Price of Justice: Revenues Generated by Ottoman Courts of Law in the Late Seventeenth and Early Eighteenth Centuries”, *Journal of Near Eastern Studies*, 81/1, 2022: 25-52.

İBRAHİM YUSUF KARAGÖZ

Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nde araştırma görevlisi ve doktora öğrencisidir. 2021 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. Modern Osmanlı tarımında pestisit ve kimyasal gübre kullanımını inceleyen teziyle 2025 yılında yüksek lisans derecesi almıştır. Geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemi çevre tarihi üzerine çalışmaktadır.

Başlıca eserleri

İbrahim Yusuf Karagöz, “Liberalization of the Sodium Nitrate Trade in the Late Ottoman Empire and the Activities of the Ottoman Branch of the Chilean Nitrate Producers Company, 1908-1914”, *Middle Eastern Studies*, 62/1, 2026: 483-499.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
ÇEVİRMEN ÖNSÖZÜ	12
GİRİŞ	17
I	
DÜN	22
<i>Emâreler</i>	22
<i>Büyüme</i>	29
<i>Temeller</i>	41
2	
BUGÜN	53
<i>Patlamanın Sonrası</i>	53
<i>Kazanımlar</i>	59
3	
GELECEK	85
<i>Muhtemel İstikâmetler</i>	85
<i>Disiplinlerarasılık</i>	97
<i>Nasıl</i>	101
KAYNAKÇA	118
DİZİN	134

ÖNSÖZ

Kitapta öne sürdüğüm bazı temel noktalar, çeşitli konferans ve derslerde sınanmıştır ve bu vesilelerle getirilen yorumlar için hâlâ derin bir minnettarlık duymaktayım. Duyusal tarih üzerine çeşitli konularda yaptığım sunumlara dayanan en verimli konuşmalar şunlardı: Music and Culture Colloquium Series, University of South Carolina, Columbia, SC, 14 Şubat 2020; Department of History, University of Adelaide, Avustralya, 3 Mayıs 2019; Centre for Interdisciplinary Studies in Society and Culture, Concordia University, Montreal, Quebec, Kanada, 5 Ekim 2017; Danish National Archives, Kopenhag, Danimarka, 10 Haziran 2017; Vanderbilt History Seminar, Vanderbilt University, Nashville, TN, 10 Nisan 2017; London Jazz Festival, Londra, Birleşik Krallık, 17 Kasım 2016; Austrian American Studies Association toplantısı, University of Graz, Graz, Avusturya, 7 Kasım 2015; ve Department of History, Queens University of Charlotte, Charlotte, NC, 3 Ekim 2015.

Müsveddeyi özenle okudukları ve bana rehberlik ettikleri için David Howes'a (Concordia University, Montreal, Kanada), Peter Denney'e (Griffith University, Brisbane, Avustralya) ve Tim Lockley'e (University of Warwick, Birleşik Krallık) müteşekkirim. Ayrıca, 2019 yılında Kathleen Lumley College, Adelaide, Avustralya'da kitap hakkında konuşma yapmam için beni davet ettiği ve düşüncelerimi dinlediği için Lesa Scholl'a içten teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabın çeşitli veçhelerini benimle tartıştıkları ve yararlı ipuçları paylaştıkları için Ed Linenthal'a ve meslektaşım Paul MacKenzie'ye minnettarım. Penn State University Press Genel Yayın Yönetmeni Kendra Boileau, bu kitabın arkasında yılmaz bir kararlılıkla durdu; ona da sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

tığı işten aldığı hazzın canlı tasviridir. Oysa aynı tarihçi arşiv belgesinden sağladığı bilgiye makale yahut kitabında yer verdiğinde, o belgeyi geçmişte yazan beden ve zihnin gördüğü, duyduğu, kokladığı, dokunduğu ve tattığı şeyleri neden-se hiç aklına getirmez. Tarihyazımı, duyular mevzubahis olduğunda sessizlik yemini etmiş benzer. Mark M. Smith'in *Duyusal Tarih Manifestosu* adlı eseri ısrarla bizleri bu sessizlik yeminini bozmaya davet eder.

Peki, duyusal tarih nedir? Mark M. Smith'e göre duyusal tarihi tarif etmenin en kestirme yolu ne olmadığını izah etmektir. Duyusal tarih, insanların geçmişte ne yediği, hangi parfümleri sürdüğü ya da hangi müzikleri dinlediğinin dokümünü yapmak veya duyuları çeşni niyetine tarihyazımına eklemekten ibaret değildir. Duyusal tarih, insan bedeninin dünyayı beş duyu aracılığıyla algılama düzeninin tarihsel olarak inşa edildiği fikrine yaslanır. Görme, işitme, koku alma, tat alma ve dokunma duyularının fizyolojisi sabit olsa da bu duyuların zamana, mekâna, sınıfa, cinsiyete, dine, hatta yaşa göre farklılık gösterdiğine odaklanır. Duyularımızı nasıl kullandığımızı, hangisine öncelik verdiğimizizi yahut bastırdığımızı da doğrudan tarihsel bağlamla ilişkilendirir. Yazarın yaklaşımı evvela "Türkçede de var olan 'duyduğuna inanma, gördüğünden ayrılma' ve 'göz gördüğüne inanır'" gibi gündelik dile sinen önyargıyla hesaplaşmayı salık verir. Aydınlanma'dan itibaren Batı düşüncesi görmeyi bilginin, hakikatin, nesnelliğin en üstün duyusu ilan edip, koku, tat, dokunma ve kısmen işitmeyi güvenilirmez, hayvani, bilim dışı olarak yaftalayarak ikincil duyular konumuna indirgemıştır. Oysa Smith çalışmasında, Antikçağ'dan Ortaçağ'a, Rönesans'tan Aydınlanma çağına kadar hiçbir dönemin sadece göze ve görme duyusuna dayanmadığını ortaya koyar. Homeros "şarap rengi deniz" tabiriyle görme, tatma ve koklamayı iç içe geçirmişti. Ortaçağ'da hekimler nabız tutar, ve-bayı koklar, hastalığı tadarak teşhis ederdi. Erken modern pazar yerlerinde tuzun saflığı dokunularak, camın kalitesi vu-